

**ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКИ:
ОПТИМІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК.
ВАЛЕНТИНА БОДАК – ДОСЛІДНИЦЯ
ФІЛОСОФСЬКИХ НАЧАЛ НА ТЛІ ДОБИ**

Замість заспіву

Останнім часом набула плодотворної традиції відродження тенденція видання підсумкових біобібліографічних покажчиків, що переконливо свідчить про досягнення носіїв української науки у різних її галузях. З-поміж них назвемо тут аналогічні видання у пов'язі з такими іменами, як Олександр Астаф'єв, Микола Вегеш, Григорій Дем'ян, Степан Злупко, Ярослав Ісаєвич, Володимир Качкан, Василь Марко, Іван Маркуш, Іван Хланта, Федір Погребенник, Ярослав Поліщук, Юрій Сак, Микола Ткачук та ін. Добре, що цю тенденцію збагатили біобібліографічні покажчики науковців Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, зокрема, Олега Багана, Мирона Борецького, Адама Войтюка, Зенона Гузара, Миколи Зимомрі, Василя Іванишина, Галини Сабат, Валерія Скотного, Леоніда Оршанського, Людомира Філоненка, Марії Чепіль, Михайла Шалати. І ось підготовлено до друку в серії «Академічна бібліотека» її восьмий випуск – біобібліографічний покажчик Валентини Бодак, який упорядкувала завідувачка відділу бібліографії бібліотеки ДДПУ імені Івана Франка Розалія Кивацька.

На зламі червневої пори, коли літо переповнене п'янкими запахами розкішних трав, особливо нестомно літають

голуби. Вони здіймаються доволі високо, нагадуючи здалека буриштинові цятки, що зримо віддзеркалюються у лагідних водах річки Мукиша, яка омиває село Балин в Кам'янець-Подільському районі. Власне, о такій порі в історичній місцині Балин і народилася 30 червня Валентина Бодак, нині ректорка Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Промайнуло шість десятиліть відтоді, як батько-робітник з козацьким прізвиськом Анатолій Бугай (1937–2002) бережно тримав у пригорщах свою вимріяну й вимолену голубку...

Зрозуміло, її вишитий Матусею Євгенією Бугай (з хати Попель; 1944) обрус простелився на життєвому столі щасливо. Адже за вікном була інша доба, що настала після лиховісних зламів – Голодомору та Другої Світової – провісницею проголошеної перебудови.

Що очікує ласкавий читач? Нашу відповідь, зорієнтовану на бодай кілька фактів з життєпису Валентини Бодак, що позначений сенсом поступу на кшталт – одразу. Успішне закінчення середньої школи одразу покликала її до Києва – вона вступила 1980-го на філософський факультет Шевченкового Храму, а відтак – від серпня 1985 року – обіймає посаду асистента кафедри філософії Дрогобицького (тодішнього) педінституту ім. Івана Франка. Упродовж 1988–1991 рр. вона – аспірантка Львівського університету ім. Івана Франка. І знову повертається до Дрогобича, де судилося пройти усі щаблі – від асистентки, викладачки, доцентки, професорки, проректорки до ректорки... Знаковими були 1997 та 2006 рр., на які припали захисти кандидатської та докторської дисертацій: «Соціальні функції релігійної обрядовості» (1997) та «Релігія як феномен універсуму культури: християнський контекст» (2006). Доречно нагадати: захисту

докторської передувала докторантура в Інституті філософії імені Григорія Сковороди НАН України (1999–2003). Примітні факти: Валентина Бодак була обрана заступницею міського голови з питань діяльності виконавчих органів Трускавецької міської ради (2011–2015), а відтак посіла посаду завідувачки кафедри філософії імені Валерія Скотного (2016–2019) та проректорки з науково-педагогічної роботи, стратегії соціально-економічного розвитку ДДПУ ім. Івана Франка (2019–2021). Так, з голосу ці факти прочитуються однозначно й переконливо. Однак цей перебіг промовисто свідчить і про нечуване напруження зусиль з боку Валентини Бодак як життєвих, так і творчих. Тому колектив прихильно зустрів результати другого туру голосування від 12 жовтня 2021 р., коли їй було висловлено вотум довіри щодо очільництва Франкової святині, а від 25 листопада 2021 р. призначено ректоркою ДДПУ ім. Івана Франка.

Як новообраний керівник, вона спричинилася до по- жвавлення провадження в університеті на належному рівні освітньої та наукової діяльності. І це все в непростий час – постійні злами і нові виклики, пандемії та правовий режим воєнного стану, що потребує висококваліфікованих і кре- ативних працівників, здатних адаптуватися до швидких змін, а головню до особистісного й професійного зростання. Підвищення фаховості, залучення до освітньо-наукового процесу випускників магістратури й аспірантури є одним із пріоритетних завдань академічної інституції, що носить ім'я велета художньої думки. І станом на 31 грудня 2022 р. тут працюють 634 особи: 339 науково-педагогічних праців- ників, 28 педагогічних та 267 працівників адміністратив- но-господарського і навчально-допоміжного персоналу. Для 619 працівників університет є основним місцем робо- ти, що становить 97,6 % від загальної кількості, зокрема, 325 науково-педагогічних працівників викладають на постійній

основі, а це 95,9 % від загальної кількості науково-педагогічного складу вишу. Зважмо на моніторинг якості освітніх послуг. Так, упродовж 2022 р. в умовах пандемії, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та правового режиму воєнного стану, освітній процес здійснювався, як і у попередніх роках, тобто у змішаній і дистанційній формах. За цих непростих умов колектив дрогобицького університету зумів ефективно організувати й провадити освітній процес.

Зрозуміло, що необхідною складовою характеристики сучасного фахівця є високий рівень іншомовної комунікативної компетентності у професійній діяльності. Кожному здобувачеві вищої освіти, як і майбутньому фахівцеві, доводиться працювати з чужомовною літературою, іншомовними ресурсами, представниками зарубіжних закладів освіти, установ та організацій для вивчення найкращого європейського досвіду, впровадження інноваційних технологій. Звідси – рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти, що безпосередньо впливає на їхню академічну та майбутню професійну мобільність.

Відзначимо наступну тенденцію: актуальним і перспективним напрямом розвитку університету виявилася цифровізація освітнього процесу. Це питання загострилося в умовах пандемії, режиму воєнного стану, а також необхідністю дистанційного навчання. Впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, використання різноманітного мультимедійного контенту, інтенсифікація освітнього процесу за рахунок застосування інтерактивних методів навчання, на думку Валентини Анатоліївни, дає змогу учасникові освітньої діяльності перебувати на вістрі часу. З метою формування сучасної технічної інфраструктури як бази для впровадження інформаційних технологій в усі сфери діяльності університету

2022 р. було успішно здійснено оновлення комп'ютерного, серверного, мережевого та мультимедійного обладнання. Університет отримав безкоштовний доступ до розширених можливостей Google Work space for Education у межах програми співпраці Міністерства освіти і науки України та компанії Google. Використання сервісів Google Work space дало можливість успішно організувати процес дистанційного навчання: викладачі можуть проводити трансляції та відеозустрічі зі студентами, зберігати необмежену кількість будь-яких файлів і документів, публікувати та перевіряти домашні завдання, створювати тести й презентації.

З метою розвитку цифрової освіти, надання доступу здобувачам освіти і працівникам до якісних навчальних матеріалів та інформаційних сервісів університет безкоштовно отримав доступ до таких платформ онлайн-навчання, як Coursera, Udemy, edX, Labster. Тут відіграє позитивну роль і колектив університетської бібліотеки. Так, наприклад, модернізовано систему обслуговування студентської молоді, розроблено інституційний репозитарій, запроваджено нові послуги для користувачів, у т. ч. дистанційне обслуговування з урахуванням автоматизованої інформаційної бібліотечної системи «УФД/Бібліотека», що дає можливість автоматизувати відбір документів за різними ознаками, переглядати бібліографічні описи, відомості про наявність документів та їх електронних копій; проводити каталогізацію видань, створювати аналітичні описи, реферувати документи, вести підготовку бібліографічних довідок та покажчиків; комплектувати книгозбірню, облікувати й аналізувати стан фонду; обслуговувати користувачів на різних рівнях: замовлення, видача та повернення літератури. До того ж усіма послугами можна користуватися як дистанційно, так і у відділах обслуговування бібліотеки. Завдяки щоденній і ретельній праці колективу упродовж десятиліть колекція

книгозбірні сягає понад 734 тис. фонду, справжніми перлинами якої є раритетні видання, рідкісні часописи й унікальні зібрання регіональної періодики. Це неоціненний скарб не лише для університетської спільноти, а й усієї Дрогобиччини. На сьогодні ця інституція цілком об'єктивно заслуговує на статус наукової.

Адміністрація, очолювана Валентиною Бодак, підтримує – з належним розумінням потреб – ініціативи усіх університетських підрозділів, зусилля яких спрямовані на забезпечення у надскладних умовах сучасності якості національної освіти.

Відсвіт чину

...Нерідко сонце б'є буквально в очі. Навкруг – так видається – численні «метелики на шпильках», про які славнозвісна майстриня слова Дарина Макогон, тобто Ірина Вільде (1907–1982), написала спеціальну повість. Може, інертним був то час... А нині – заливають серце щоденні новини про випробування, викликані 24 лютого 2022 р. повномасштабною війною росії проти суверенної Української Держави. Валентина Бодак не стояла осторонь проблеми, коли тисячі вимушених біженців зі Сходу зупинилися у Франковому краї. Вона доклала максимальних зусиль, щоб кожний відчув теплінь в університетських осередках. Адже мовиться, за слухним твердженням академіка НАПН України Неллі Ничкало, про «реальний розвиток в екстремальних умовах війни *гуманістичної педагогіки* – педагогіки серця й активної креативної дії». Прогляньмо лише декілька тез зі звітів ректорки, і це лише за один рік, які розкривають її фаховість, цілеспрямованість та наполегливість у розвитку Франкової альма-матері:

«Згідно з академічним рейтингом ЗВО України «Топ-200 Україна 2022», наш університет посів 73-у позицію. У порівнянні з попереднім роком ми піднялися на 28 сходиночок.

А відповідно до рейтингу університетів за показниками даних наукометричної бази Scopus ми посіли 40-е місце серед 195 закладів вищої освіти (у порівнянні з минулим роком піднялися на 2 сходинки).

Серед **педагогічних** ЗВО ми займаємо 2-у позицію в обидвох згаданих рейтингах, поступившись лише Криворізькому державному педагогічному університету.

У порівнянні з 2021 р. на 5 % (132 – у 2021 та 138 – у 2022) зросла кількість публікацій у виданнях, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та Web of Science.

За рахунок зростання кількості цитувань наукових праць вчених університету у 2022 р. значення індексу Гірша, за даними бази даних Scopus, збільшилось на 5 позицій (з 23 до 28).

У 2022 році на навчання для здобуття ступенів бакалавра, магістра та доктора філософії зараховано 2089 осіб (791 на місця державного замовлення і 1298 на місця, що фінансуються за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб, що на 66,6 % більше ніж у 2021 році і на 49,1 % більше ніж у 2020 році.

Станом на 01.11.2022 р. контингент здобувачів вищої освіти становив 4283 особи (2064 особи навчаються за державним замовленням; 2219 осіб – за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб), тобто збільшився на 687 осіб (на 19,1 %) у порівнянні з попереднім роком.

Загальний обсяг доходу за усіма джерелами фінансування у 2022 році склав 198 639,540 тис. грн.

Загальний обсягу доходу за усіма джерелами фінансування у 2020 році склав 157 238,309 тис. грн.

Отже, у 2022 році загальний обсягу доходу у порівнянні з 2020 роком зріс на 41 264,127 тис. грн (на 26,2 %).

У 2022 році закуплено навчально-наукове обладнання на суму 630,769 тис. грн.

У 2021 році обсяг капітальних витрат (для проведення капітальних ремонтів навчальних аудиторій, студентських гуртожитків та спорткомплексів тощо) складав 4 283,385 тис. грн.

У 2022 році обсяг капітальних витрат (для проведення капітальних ремонтів навчальних аудиторій, студентських гуртожитків та спорткомплексів тощо) складав 20 289,575 тис. грн. і у порівнянні з відповідним показником 2021 року зріс у 4,74 раза (на 374 %). (Звіт про виконання цільових показників діяльності Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за 2022 р.).

Що ж, таких ілюстративних прикладів можна б навести чимало. На щастя, Валентина Бодак давно володіє сутністю логістичних зв'язків, що дає їй можливість простягнути руку допомоги кожному, хто її потребує. Ось, прикладом, один із авторів цих рядків (М. З.) мав можливість переконатися, як пані ректорка аргументовано веде діалог з проф. Артуром Зімним, ректором Академії прикладних наук в Коніні (Польща), стосовно розгортання співпраці з українськими навчально-виховними інституціями та її зміцнення. За зізнанням визначного польського педагога проф. Яна Гжесяка, «вагомим є внесок Валентини Бодак у справу налагодження «золотих мостів» (Іван Франко) між українськими й польськими духовними осередками, у т. ч. розбудови нових проєктів, що спільно здійснюватимуться дрогобицьким університетом і Конінською Академією прикладних наук». Випробуваний друг України, який останнім часом вдумливо і плідно перекладає твори українських письменників польською мовою, стверджує: «Коли в грудні 2022 року делегація Дрогобицького університету перебувала в Академії прикладних наук, то пані Валентина Бодак справила на мене винятково позитивне враження з огляду на її вміння вести діалог з урахуванням збереження

тих національних ідентифікаторів, які окреслюють обличчя сучасного українського освітнього простору загалом і Дрогобицького педагогічного університету – зокрема». Це свідчення професора Яна Гжесяка красномовне, якщо зважити на численні ініціативи Валентини Бодак, яка активно долучається до реалізації проєктів міжнародної діяльності університету, а звідси – розширення мережі закордонних партнерів (так, зокрема, упродовж останніх двох років підписано 10 нових міжнародних угод і нині їхня загальна кількість сягає понад 70 позицій, а звідси – реалізації спільних наукових досліджень. Упродовж 2022 р. започатковано процес проходження практики студентами університету у закордонних установах, у т. ч. 96 студентів взяли участь у програмах міжнародної академічної мобільності. Тут доречно наголосити: дедалі більше розгортається участь українських освітніх осередків у Рамковій програмі досліджень та інновацій «Горизонт Європа». Від 2022 р. триває втілення у життя біля 30 проєктів за участі українських освітян-інноваторів. Набуває посилення дискурс вивчення проблеми цивілізаційної суб'єктності України в іпостасях науки та освіти, власне, стосовно їхньої системної місії в умовах викликів, коли від 2014 р. триває війна росії проти суверенної України. Тому за сучасної доби ширше визначається значення формування суб'єктності як особистості, так і спільноти, соціуму загалом. Інтеграція України в європейський освітньо-дослідницький простір передбачає виокремлення конкретних пріоритетів та зосередження уваги на ефективних ініціативах і практиках відкритої науки.

У цьому контексті заслуговують на увагу факти з хроніки міжнародної співпраці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, що охоплює 24 країн. Це – Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, В'єтнам, Великобританія, Данія, Іспанія, Італія, Канада, Казах-

стан, Китай, Латвія, Литва, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, США, Франція, Фінляндія, Хорватія, Чехія. Зокрема, підписані безпосередні договори про співробітництво між високими сторонами, у т. ч. 44 – з Польщею, шість – з Австрією, по три – з Бельгією і Німеччиною, по дві – з Великобританією і Латвією, по одній – з Азербайджаном, Данією, Італією, Камеруном, Канадою, Словаччиною і США.

2 серпня 2022 р. був підписаний Меморандум про співпрацю з Університетом Гроссетеста (м. Лінкольн, Великобританія). Нещодавно відновлено співробітництво з Гуманітарно-природничим університетом ім. Яна Длугоша в Ченстохові (Польща). Укладено двосторонній договір про співпрацю між нашими університетами, а також додаткову угоду про семестрові академічні обміни та стажування для студентів. Внаслідок цього 10 осіб (майбутні полоністи) навчалися за програмою міжнародної академічної мобільності Еразмус+ в осінньому семестрі поточного навчального року. В листопаді 2022 р. було підписано угоду про співпрацю з Інсбруцьким університетом (Австрія), а відповідно у вересні 2023 р. – між ДДПУ ім. Івана Франка та Академією прикладних наук в Коніні. Щоправда, її генеза сягає 2010 р., коли мали місце ділові взаємозв'язки між провідними педагогами, у т. ч. проф. Яном Гжесяком (Польща) та проф. Миколою Зимомрею (Україна). Результати згаданої співпраці зафіксовані у багатьох спільних книжкових публікаціях, збірниках, колективних монографіях і авторських статтях. Доцільно подати тут бодай такі позиції, як, наприклад: «Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені Костянтина Ушинського» (Одеса, 2021, № 33, 578 с.), що побачив світ з нагоди 75-річного ювілею названих учених; цикл багатотомних видань: «Paradygmaticzne aspekty i dylematy

rozwoju nauk i edukacji» (Pod redakcją: Jan Grzesiak, Iwan Zymomrya, Vasyl Ilnytskyj); «Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywy. Geneza i wartości badań w obszarze nauk społecznych» (Pod redakcją: Jan Grzesiak, Iwan Zymomrya, Vasyl Ilnytskyj); «Progi w ulu». Wybór opowiadań Mykoly Zymomri. Redakcja Jan Grzesiak» (Kalisz-Konin-Drohobycz, 2019).

Нещодавно, 6–9 грудня 2022 р., мала місце участь проф. Валентини Бодак, ректорки ДДПУ ім. Івана Франка, про-ректора Ігоря Гриника та проф. Миколи Зимомрі у Всепольському педагогічному форумі, а також підписання угоди про спільну реалізацію проєктів Erasmus+ з урахуванням виконання програми академічної мобільності. Без перебільшення можна стверджувати: йдеться про успіхи всього університетського колективу та очільників різних осередків, у т. ч. проректорів, деканів, завідувачів кафедр та ректора. Зрозуміло, в добу викликів усе сприймається інакше, ніж у час спокійних трудових ритмів... Та головне завжди краще проглядається з відстані. І Валентина Бодак переконана: Дрогобицький державний педагогічний університет як Франкова святиня науки, навчання й виховання живе, пульсує, розвивається, удосконалюється. Адже це – багатofункціональний освітній заклад, що має давні традиції, вихідні джерельця яких позначені датою заснування – 15 квітня 1940-го; щоправда, до того знакового відліку в теперішньому корпусі факультету української та іноземної філології діяла славетна Дрогобицька гімназія, яка дала світові найперше геніїв українського слова: Івана Франка, Василя Стефаника, Леся Мартовича... Нині освітній процес забезпечують 339 науково-педагогічних працівників, у т. ч. понад 60 докторів наук, професорів, а також 240 кандидатів наук, доцентів. Університет готує фахівців з 11 галузей знань, що охоплює понад 40 спеціальностей. Усе це – складники від-

повідальних завдань, які пані ректорка логістично коректно з'ясовує і втілює в життя. Бо володіє досвідом, першовитоки якого відшукує у філософському прочитанні народної мудрості, зокрема, крилатих словесних сполук, загадок, прислів'їв і приказок та пісень... До останніх причислимо такі тексти: «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» Івана Франка, «Я б хотіла вродитись між гір» Любові Забашти, «Карпатські октави» Максима Рильського, а також народні перлини, так, для душі, приміром, «Ой, смереко», »Яворина», «Гей, соколи» у неповторному виконанні Олександра Кварти, Степана Гіги, Михайла Хоми та Олександра Пономарьова...

Що ще? Ні, не оминати кипіння Валентини Анатоліївни в науковій праці. Перу дослідниці належить понад сотня опублікованих і рукописних досліджень. Десятки з них побачили світ в авторитетних українських і зарубіжних виданнях, що індексуються наукометричними базами Scopus та Web of Science Core Collection. Назвати б тут бодай найбільш вагомі окремі видання та статті, що творять цілісність наукового пошуку, власне як дослідниці релігієзнавчої проблематики. Це передовсім авторські монографічні праці: «Соціальні функції релігійної обрядовості» (К., 1997), «Український християнський обряд» (К., 1997), «Релігійна обрядовість в її соціальних реаліях» (К., 2000), «Релігія і культура: взаємодія і взаємовплив» (Київ – Дрогобич, 2005), «Релігія як феномен універсуму культури: християнський контекст» (К., 2006). Вагома стаття вміщена у першому томі авторитетного видання «Українська релігієзнавча енциклопедія» (К., 2022). Заслужовують на увагу посібники, у т. ч. «Дисциплінарне релігієзнавство» (К., 2010), «Релігієзнавство : навчально-методичний комплекс» (Дрогобич, 2012; співавтор О. Ткаченко) та ін.

Аналіз опублікованих та окремих рукописних робіт дає можливість об'єктивно оцінити вагомий науковий ужинок

Валентини Бодак. В основі її доробку – глибоко вивчене й осмислене поєднання теорії з практикою, першочергово йдеться про 1) засади гуманізму як стрижень міжособистісних відносин; 2) роль обрядовості в процесі формування культури міжособистісних взаємодій; 3) комунікативну природу християнських образів; 4) культову діяльність у структурі релігійного феномену; 5) етноконфесійну специфіку релігійної практики українського християнства; 6) соціальну характеристику релігійної обрядовості в Україні; 7) релігійну духовність українського народу в його історичній генезі; 8) утвердження християнства в Україні: етнонаціональний аспект; 9) релігійне мистецтво як форму художньої культури; 10) міжконфесійний діалог церков як діалог культур. Усі названі десять складників належать до визначальних напрямів, що вирізняють співвідношення релігії та культури, вказують на основні методологічні підступи-підходи, виявляють культурологічні можливості з проєкцією на християнський моральний імператив стосовно, скажімо, релігії загалом і Церкви – зокрема, власне, в процесі культурного відродження українського народу, який упродовж століть перебував у системі (інгібус) інгібування, тобто в ярмі пригнічення, притлумлення, коли не було елементарних природних умов для розвитку мови, віри, культурного поступу, тобто становлення смислової цілісності українського універсуму. Це особливо злободенне сьогодні, коли український народ веде виснажливу боротьбу за суверенну долю і ширше – за збереження суб'єктності у вимірах повномасштабної війни, розв'язаної 24 лютого 2022 р. путінською росією проти незалежної Української Держави. Не оминати фактів, що ще не так давно диктували директиви розглядати канонічні молитовні тексти крізь призму атеїстичного потенціалу. Так, приміром, навіть визначний український літературознавець Любомир Сеник (1930–2021)

написав у цьому ключі монографію «Філософсько-атеїстичний потенціал художньої літератури» (К., 1982). Вона зберігає певну цінність тільки тому, що справжній вчений, хоч і взявся за виконання «держзамовлення зверху», а все ж увів у вжиток оригінальні текстові структури, які за іншого покрою обставин не могли б дійти до читача. Цей висновок про сутність «держзамовлення зверху» читаємо у зізнанні самого високоповажного автора; воно адресоване Іванові Зимомрі у формі дарчого напису від 26 жовтня 2010 р., що вперше зафіксований у книжці «Верхи і низини» (Ужгород, 2023) – збірці щоденникових записів Миколи Зимомрі. Поруч з монографією Любомира Сеника доцільно увиразнити ще працю «Атеїстичні мотиви української літератури» (1971) Д. Білецького та П. Стецька. Зрозуміло, тут важлива сама спроба систематизації творів українських авторів на релігійну тематику, а не закроєння їхнього розгляду під кутом зору атеїзму.

Наголошуємо на цьому, бо дослідження Валентини Бодак мають цілковито відмінний, власне, концептуально новаторський характер, заснований на філософсько-богословському, сказати б, глобальному осмисленні релігії як складової універсуму культури. Про це аргументовано оприлюднено на сторінках автореферату її докторської дисертації «Релігія як феномен універсуму культури: християнський контекст» (Київ, 2006), успішно захищеної 12 травня 2006 р. на засідання Спеціалізованої вченої ради Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Дисертантка зі шляхетним блиском ув очах завше вдячно згадує наукову консультантку Людмилу Филипович, завідувачку відділу проблем релігійних процесів в Україні названої вище наукової установи. Робота здобула високу оцінку офіційних опонентів – професорів Євграфа Дулумана, Тетяни Горбаченко, Леоніда Виговського, добре знаних науковців не тільки в

межах України. А ще Валентина Бодак радо привертає увагу до імені доктора філософських наук, професора Анатолія Колодного (1937), визначного українського ученого, Президента Української Асоціації релігієзнавців, заслуженого діяча науки і техніки України, керівника Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, автора капітальної монографії «Релігія в духовному житті українського народу» (К., 1994).

Що примітно для дослідницького пошуку Валентини Бодак? Первинна сутність новизни випливає з розробки, що ґрунтована на культурологічному розгляді релігії, оскільки досі вона була зорієнтована на теологічну засаду, тобто визначальним було зосередження на осмисленні вертикалі «людина – Бог». Валентина Бодак здійснила тематично-соціологічний аналіз сакрального в українському духовному просторі (приміром, концепт води в українській релігійній культурі) і ширше – синтез релігійного й етнічного в культурній ідентифікації українства. Останнє особливо актуально звучить передовсім «тепер і зараз», а відтак набуватиме на зламі 20-х – початку 30-х рр. ХХІ ст. ще більшого резонансу. Адже ще й нині чути голоси можновладців-телепнів, мовляв, «не було й нема української мови; нема тих ідентифікаторів, що визначають культурну ідентифікацію українського народу». Дослідниця аргументовано окреслює природні ідентифікатори українського народу як носія українства, україніки (до речі, в польській мові давно закоренилися поняття «полонія» і «польскость»), підкреслюючи, що «український Східний обряд далекий від доктрини «руського мира». Валентина Бодак зробила вдалу спробу обґрунтувати етнорелігійну свідомість крізь призму стратегії ідентичності особистості, з одного боку, і спільноти – з іншого; водночас це активно впливає на моральний вибір і відповідно – на ціннісний вимір релігійної парадигми куль-

тури співіснування вірників. Звідси – її вагомий науковий причинок, власне, акцент *на родинні цінності* з проєкцією на органічну єдність минулого й теперішнього в світлі релігійної обрядовості. Без сумніву, найважливішим маркером національної самоідентифікації є українська мова, яка покликана бути живим організмом канонічної молитви на щодень і в Літургії. На цей факт вказував видатний український церковний діяч Іван Маргітич, Владика Мукачівської єпарії УГКЦ (Життя, освячене прощеною // Микола Зимомря. Люди-на та вимір її образу: від голови до неба» (Дрогобич, 2002, с. 11; Іван Маргітич. Очікуючи на ласку Божу // Микола Зимомря. Благодать та її джерела. Перемишль. Ужгород – Дрогобич, 2002, с. 7). У цьому ракурсі красномовною ілюстрацією слугує вершинна думка Дмитра Павличка (1929–2023) про важливість рідного слова у процесі державотворення. Без мови зазнає народ такої кривди, як це має місце у поезії «Цвинтар»:

«Єврейський цвинтар. Кам'яні таблиці...

Не видно над похованим народом

На каменях ні світла, ні сльози

Нема потомків!...» («Єврейські мелодії, 1989; Ігор Добрянський, Микола Зимомря. Утвердження життєвих ідеалів. Кіровоград – Дрогобич, 2015, с. 173). Біблійна тема про історичну значимість мови виокремлена у таких рядках: «Коли я молюся чужою мовою, то молитесь дух мій, а мій розум без плоду» (Перше послання апостола Павла до коринтян. 14, 14).

Без сумніву, важливі загальнонаціональні складові культури, те стрижневе, що «поєднує існуючі в Україні конфесії, що стимулює динаміку процесів її всебічного розвитку як незалежної держави. Необхідно враховувати такі державотворчі складові, як історичні й культурні корені українців, геополітична єдність, єдність мови, єдність істо-

ричної долі, національного характеру й психології, що породили єдину, але різноманітну культуру» (С. 8). Свого часу Освальд Шпенглер (1880–1936) наголошував на конкретиці символу культури, яка постає визначеністю форми світу, відображенням перетвореної дійсності та пластичним вираженням у продуктах культури символу буття, а це водночас надає певній культурі її самобутності стилю. Цей німецький філософ був репрезентантом філософської теорії життя та одним із засновників сучасної філософії культури. У найвідомішій своїй двотомній праці «Присмерк Європи» (1918–1922) він розглядав культуру не як єдину загальнолюдську, а як розколоту на окремі культури, кожна з яких проявляється на основі власного унікального «прафеномену» — «способу переживання» життя. Таких – ним чітко окреслених – культур вісім: єгипетська, індійська, вавилонська, китайська, «аполлонівська» (греко-римська), «магічна» (візантійсько-арабська), «фаустівська» (західноєвропейська) і культура майя. Розвиток культур підпорядковується певному біологічному ритму, який зумовлює головні фази їх розвитку: народження і дитинство, молодість і зрілість, старість і «занепад». Кожній культурі відведено час існування (близько тисячоліття), який залежить від внутрішнього життєвого циклу. Із занепадом культура перероджується у цивілізацію. У цьому сенсі українську культуру доцільно розглядати, за твердженням Мирослава Поповича, «як комплекс характерних матеріальних і духовних здобутків суспільства; до духовної культури включаються при цьому не тільки література, філософія та різні мистецтва, а й спосіб життя, система цінностей, традицій та вірувань» (Мирослав Попович. Нарис історії культури України. (К., 2001, с. 723).

Стоп-кадр: після 24 лютого 2022 р. увійшло у вжиток поняття «українські біженці», яких невдовзі нараховувало-

ся кілька мільйонів. Вони розсіялися землями не тільки сусідніх (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова), але й віддалених країн (Чехія, Німеччина, Англія, США, Австралія)... І в цьому контексті передусім важливі питання мови, віри, родинні вартості, які творять самотутній ланцюг базових знань з історії України. До речі, 23 липня 2022 р. в місті Едінген-Неккаргаузен з ініціативи Яни Грицай та Маттіаса Лоозе відбулися Дні української культури в Німеччині. Їхнім гаслом були слова: «Віра. Надія. Приязнь». Вони адресувалися біженцям з України. Отже, сімейні цінності, що стали предметом дослідницького пошуку Валентини Бодак, поєднуються зі світоглядними засадами релігійної обрядовості й набувають нової парадигми в освітньому просторі.

Замість виспіву

Хтось запитає про зацікавлення особистості. Чим живе? Що нуртує в її душі? Не вгадає ласкавий читач. Проте прагнемо цей складник виокремити, коли нагадаємо такий факт, що адресований нею внукам – Максимкові та Маркові. Згадаймо свідчення Івана Франка: «На дні моїх споминів, десь там у найглибшій глибині горить огонь. Невеличке огнище неблизкучого, але міцного огню освічує перші контури, що виринають із темряви дитячої душі...». А ось славетний український мандрівник Микола Маклуха (1846–1888), відомий більше як Миклухо-Маклай, пращури якого походили із Чернігівщини й були запорізькими козаками, 18-літнім прибув 1864 р. до Німеччини, щоб навчатися в Лейпцігському та Єнському університетах. На обдарованого юнака українського походження звернув увагу професор Єнського університету Ернст Геккель (1834–1919), залучивши його в 1866 р. до дослідницької подорожі з метою обстеження Канарських островів... Зрозуміло, діти вслухаються в оповідки бабусі й тішаться від почутого.

Для Валентини Бодак найбільш улюблена пора – весняна, коли на порозі – час сіяти. Травень прощається зі студеними тривогами, а червнєве сонце вже пражить ожилу землю. В уяві постає Матуся Євгенія із втомленими руками. Щойно омила стодолу – знак чистоти, що чекає на плоди нового врожаю... А поруч – єдина сестра Тетяна, як завжди усміхнена й готова простягнути правицю...

Подякують, що рясне – завжди поруч. Проте це рясне потрібно віднайти. Сказати б одверто: нелегко відкрити людину в Людині (якщо за І. Кантом). Щось подібне відбувається крізь призму вищих матерій. Іноді це годі й пояснити. Та не беремо гріх на душу, коли скажемо: Валентина Бодак віднайшла свою стежку до близьких і далеких. Вона прямує обраною дорогою. І головні її досягнення – попереду. На це вказує її міцний поступ, підпертий енергетикою душі. Сказати б словами зі збірки «Білі каштани» Андрія Малишка, її улюбленого поета:

«Світи, зелений семафоре,
До дальніх станцій в ясності,
Де ти, життя моє суворе,
Завжди в путі, завжди в путі...».

А випаде вільна хвилинка, то й поспішає до синових дітей. Внуки летять до неї, бо знають: матінка Марія, батько Андрій і дідусь Анатолій – арсенал добра, але бабуса Валентина – то астральний безмір любові...

Микола Зимомря,
доктор філологічних наук,
член Національної спілки письменників України
Ігор Розлуцький,
кандидат філологічних наук,
директор бібліотеки ДДПУ ім. Івана Франка